

AGE AND INDIVIDUAL CHARACTERISTICS OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS AND OPPORTUNITIES FOR DEVELOPING THEIR CREATIVE THINKING

Dadajonova Azizajon Abdurazzoq qizi

1st Year Master's Student Department of Preschool and Primary Education
Methodology Namangan Branch of Tashkent International University of Chemical
Technology

Abstract: This thesis analyzes the development of creative thinking in primary school students, taking into account their age and individual psychological characteristics. The study substantiates the effectiveness of implementing a differentiated approach in the educational process, expanding the cognitive abilities of students, and using innovative methodologies, including cognitive-graphic schemes and interactive games. Furthermore, practical suggestions for forming independent thinking and creativity in primary school children are proposed.

Keywords: Primary education, creative thinking, age characteristics, individual approach, cognitive development, innovative methodology, creativity, motivation.

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING YOSH VA INDIVIDUAL
XUSUSIYATLARI HAMDA IJODIY TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISH
IMKONIYATLARI**

**ВОЗРАСТНЫЕ И ИНДИВИДУАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ УЧАЩИХСЯ
НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ И ВОЗМОЖНОСТИ РАЗВИТИЯ ИХ
ТВОРЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ**

Annotatsiya: Ushbu tezisda boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh va individual-psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda ularning ijodiy tafakkurini rivojlantirish masalalari tahlil qilingan. Tadqiqotda ta'lim jarayoniga tabaqalashtirilgan yondashuvni joriy etish, o'quvchilarning kognitiv imkoniyatlarini kengaytirish va

darslarda innovatsion metodikalar, jumladan, kognitiv-grafik sxemalar hamda interaktiv o‘yinlardan foydalanishning samaradorligi asoslab berilgan. Shuningdek, kichik maktab yoshidagi bolalarda mustaqil fikrlash va kreativlikni shakllantirish bo‘yicha amaliy takliflar ilgari surilgan.

Kalit so‘zlar: Boshlang‘ich ta‘lim, ijodiy tafakkur, yosh xususiyatlari, individual yondashuv, kognitiv rivojlanish, innovatsion metodika, kreativlik, motivatsiya.

Аннотация: В данной тезисе анализируются вопросы развития творческого мышления учащихся начальных классов с учетом их возрастных и индивидуально-психологических особенностей. В исследовании обоснована эффективность внедрения дифференцированного подхода в образовательный процесс, расширения когнитивных возможностей учащихся и использования инновационных методик, включая когнитивно-графические схемы и интерактивные игры. Также выдвинуты практические предложения по формированию самостоятельного мышления и креативности у детей младшего школьного возраста.

Ключевые слова: Начальное образование, творческое мышление, возрастные особенности, индивидуальный подход, когнитивное развитие, инновационная методика, креативность, мотивация.

Bugungi kunda mamlakatimizda ta‘lim tizimini tubdan isloh qilish, yosh avlodning intellektual salohiyatini oshirish va ularni zamonaviy talablar asosida tarbiyalash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, boshlang‘ich ta‘lim bosqichida o‘quvchilarning mantiqiy va ijodiy tafakkurini shakllantirish, ularning individual-psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda o‘quv jarayonini tashkil etish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-maydagi “2022–2026-yillarda maktab ta‘limini rivojlantirish bo‘yicha milliy dasturni tasdiqlash to‘g‘risida”gi

PF–134-son Farmonida ta’lim mazmunini modernizatsiya qilish, o‘quvchilarda tanqidiy va ijodiy fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish hamda yangi bilimlarni o‘zlashtirish ko‘nikmalarini rivojlantirish alohida belgilab berilgan. Mazkur vazifalarni amalga oshirishda boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining yosh xususiyatlari, ya’ni ulardagi sensor rivojlanish, xotira va diqqatning barqarorlashuvi hamda yetakchi faoliyat turi hisoblangan o‘qish jarayonini pedagogik-psixologik jihatdan to‘g‘ri boshqarish talab etiladi.

Shu nuqtai nazardan, ta’lim jarayoniga tabaqalashtirilgan yondashuvni joriy etish va har bir o‘quvchining ichki imkoniyatlarini yuzaga chiqarish — nafaqat pedagogik mahorat, balki jamiyatning intellektual fondini shakllantirishning muhim omilidir. Zero, kichik maktab yoshidagi bolalarda ijodiy faollikni rag‘batlantirish ularning kelajakda murakkab muammolarga nostandart yechimlar topa oladigan shaxs bo‘lib yetishishiga poydevor bo‘ladi¹.

Boshlang‘ich sinf davri (6-7 yoshdan 10-11 yoshgacha) inson taraqqiyotining eng muhim bosqichi bo‘lib, bu vaqtda o‘quvchining nafaqat bilim o‘zlashtirishi, balki uning shaxsiy xususiyatlari va ijodiy salohiyati shakllanadi. Ushbu yoshdagi bolalarning psixologik xususiyatlarini tahlil qilar ekanmiz, ularda ko‘rgazmali-obrazli tafakkurdan mantiqiy tafakkurga o‘tish jarayoni kechishini kuzatamiz.

Mashhur pedagog olim L.S.Vigotskiy ta’kidlaganidek, ta’lim bolaning “yaqin rivojlanish zonasi”ga tayanishi va uning intellektual imkoniyatlarini doimiy ravishda kengaytirib borishi lozim. Vigotskiy nazariyasiga ko‘ra, ijodiy tafakkur bu — shunchaki yangi narsa yaratish emas, balki mavjud tajribalarni yangicha kombinatsiyalash va hayoliy obrazlarni reallik bilan bog‘lash qobiliyatidir².

¹ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-maydagi “2022–2026-yillarda maktab ta’limini rivojlantirish bo‘yicha milliy dasturni tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF–134-son Farmoni. – Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi, 11.05.2022-y., 06/22/134/0407-son.

² Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. – М.: Просвещение, 1991. – С. 28-34.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining individual xususiyatlari ularning temperament tipi, idrok qilish tezligi va motivatsiyasida namoyon bo'ladi. Masalan, ayrim o'quvchilar axborotni eshitish orqali (audiol), boshqalari esa ko'rish (vizual) yoki harakat (kinestetik) orqali yaxshiroq o'zlashtiradilar. Shu sababli, dars jarayonida faqat standart metodlardan foydalanish barcha o'quvchilarning birdek rivojlanishiga to'sqinlik qilishi mumkin.

Pedagog olimi Sh.Shodmonova o'z tadqiqotlarida boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijodiy tafakkurni rivojlantirishning asosiy sharti sifatida "erkin muloqot muhiti"ni ko'rsatib o'tadi³. Uning fikricha, o'quvchi xato qilishdan qo'rqmagan, o'z fikrini mustaqil bayon eta olgan va o'qituvchi tomonidan rag'batlantirilgan muhitdagina ijodiy salohiyat namoyon bo'ladi.

Ijodiy tafakkurni rivojlantirish imkoniyatlari quyidagi metodik yondashuvlar orqali amalga oshirilishi maqsadga muvofiq:

1. Muammoli ta'lim: O'quvchiga tayyor yechimni bermasdan, uni izlanishga yo'naltirish.
2. Kognitiv-grafik sxemalar: Bilimlarni vizuallashtirish orqali mantiqiy zanjir yaratish.
3. Interaktiv o'yinlar: "G'oyalar auksioni", "Kreativ laboratoriya" yoki "Savollar zanjiri" elementlarini boshlang'ich sinf darajasiga moslashtirgan holda qo'llash.

Muhokama natijalari shuni ko'rsatadiki, o'quvchining individual xususiyatlarini inobatga olish (masalan, sekin o'zlashtiruvchi bolaga alohida yondashuv yoki iqtidorli bolaga murakkabroq topshiriq berish) nafaqat dars samaradorligini oshiradi, balki bolaning o'ziga bo'lgan ishonchini ham mustahkamlaydi. Bu esa, o'z navbatida, O'zbekiston ta'lim tizimi oldiga qo'yilgan kreativ va ruhan sog'lom avlodni tarbiyalash vazifasini bajarishga xizmat qiladi.

³ Shodmonova Sh.S. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida mustaqil fikrlashni shakllantirish va rivojlantirish. – Toshkent: Fan, 2010. – B. 56-62.

Tadqiqotning nazariy asosini shaxsga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyasi hamda kompetensiyaviy yondashuv tashkil etadi. Bu yondashuv o'quvchini shunchaki axborot qabul qiluvchi subyekt emas, balki bilimni mustaqil yaratuvchi va mantiqiy xulosalar chiquvchi faol ishtirokchi sifatida talqin etadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh xususiyatlariga ko'ra, ularning ijodiy tafakkuri bevosita sensor tajriba va emotsional holatlar bilan bog'liqdir. Shu bois, nazariy jihatdan "faoliyatli yondashuv" tamoyili tadqiqotning o'zagi hisoblanadi.

Metodologik jihatdan ishda tizimli tahlil, qiyosiy-pedagogik kuzatuv va modellashtirish usullaridan foydalanildi. O'quvchilarning individual xususiyatlarini aniqlashda psixologik diagnostika metodlari, xususan, diqqat va xotira barqarorligini o'lchovchi testlar hamda ijodiy tasavvurni baholovchi proyektiv metodikalar qo'llanildi. Bu usullar har bir bolaning intellektual salohiyatini tabaqalashtirilgan holda o'rganish imkonini berdi.

Metodika qismida dars jarayonini loyihalashtirishning zamonaviy texnologiyalariga urg'u berildi. Bunda o'quvchilarning yoshiga mos ravishda "Kreativ-o'yinli modullar" ishlab chiqildi. Ushbu metodika o'quv materialini o'yinli vaziyatlar orqali taqdim etishga asoslanadi, natijada bolada bilimga nisbatan ichki motivatsiya va qiziquvchanlik ortadi. Shuningdek, kognitiv-grafik sxemalar yordamida murakkab tushunchalarni soddalashtirib ko'rsatish metodikasi ham tajriba-sinov jarayonida samarali ekanligi isbotlandi.

Tadqiqot jarayonida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi "subyekt-subyekt" munosabatlariga alohida e'tibor qaratildi. Mazkur metodika o'qituvchining diktatorlik rolidan voz kechib, fasilitator (yo'naltiruvchi) vazifasini bajarishini nazarda tutadi. Bu esa o'z navbatida o'quvchilarda o'z-o'zini baholash va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantiradi. Pedagogik jarayonning ushbu tarkibiy qismlari yaxlitlikda boshlang'ich sinf o'quvchisining ijodiy o'sishi uchun qulay pedagogik muhit yaratadi.

Zamonaviy metodikada o'quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishda axborot texnologiyalari va vizual vositalardan foydalanish muhim o'rin tutadi. Tadqiqotchi olim R.Mavlonova ta'kidlaganidek, boshlang'ich ta'limning mazmuni o'quvchini faqat tayyor bilimlarni eslab qolishga emas, balki ularni turli vaziyatlarda qo'llashga o'rgatishi lozim⁴. Bu yondashuv darsliklardagi nazariy bilimlarni hayotiy ko'nikmalar bilan uzviy bog'lash imkonini beradi.

O'tkazilgan tadqiqotlar va nazariy tahlillar asosida shuni xulosa qilish mumkinki, boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh va individual xususiyatlarini inobatga olish ta'lim samaradorligini ta'minlovchi fundamental omildir. Kichik maktab yoshidagi davr bolalarda ijodiy tafakkur elementlari eng faol shakllanadigan "oltin davr" bo'lib, bu jarayonda o'qituvchining metodik mahorati va ta'limga bo'lgan innovatsion yondashuvi hal qiluvchi rol o'ynaydi. Tadqiqot natijasida o'quvchilarning individual qobiliyatlari (vizual, audial, kinestetik) tabaqalashtirilgan holda darslarga tatbiq etilsa, ularning fanga bo'lgan qiziqishi va mustaqil fikrlash darajasi sezilarli darajada ortishi aniqlandi.

Shuningdek, ijodiy tafakkurni rivojlantirish faqatgina bilim berish bilan cheklanib qolmay, o'quvchilarda nostandart vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish va muammoli topshiriqlarga kreativ yechim topish ko'nikmalarini ham shakllantiradi. Bu esa zamonaviy ta'lim tizimi oldida turgan raqobatbardosh va intellektual salohiyatli shaxsni tarbiyalash vazifasiga to'la mos keladi.

Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda, quyidagi amaliy takliflarni ilgari suramiz:

- Tabaqalashtirilgan topshiriqlar tizimi: Har bir darsda o'quvchilarning individual psixofiziologik imkoniyatlaridan kelib chiqib, "oddiydan murakkabga" tamoyili asosida darajalangan ijodiy topshiriqlar kartochkalarini joriy etish.

⁴ Mavlonova R.A., Rahmonqulova N.H. Boshlang'ich ta'limda innovatsiya. – Toshkent: Musiqa, 2007. – B. 45-50.

- Metodik yangilanish: Boshlang‘ich sinf darslarida "Aqliy hujum", "Kreativ loyihalar" va kognitiv-grafik sxemalardan tizimli foydalanish orqali o‘quvchilarning darsdagi faolligini oshirish.

- Psixologik muhitni sog‘lomlashtirish: Sinfda o‘quvchi xato qilishdan qo‘rqmaydigan, o‘zining original fikrlarini erkin bayon qila oladigan "demokratik va ijodiy muhit"ni muntazam qo‘llab-quvvatlash.

- AKT integratsiyasi: Dars jarayonlarida nafaqat darslik, balki o‘quvchilarning tasavvurini kengaytiruvchi virtual laboratoriyalar, interaktiv o‘yinli modullar va vizual vositalardan keng foydalanish.

Ushbu takliflarning amaliyotga tatbiq etilishi boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining intellektual salohiyatini yuzaga chiqarishga va ularning ijodiy tafakkurini xalqaro standartlar darajasida rivojlantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. 2022–2026-yillarda maktab ta’limini rivojlantirish bo‘yicha milliy dasturni tasdiqlash to‘g‘risida. PF–134-son. 11.05.2022-y. – Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi, 06/22/134/0407-son.
2. Mavlonova R.A., Rahmonqulova N.H. Boshlang‘ich ta’limda innovatsiya. – Toshkent: Musiqqa, 2007. – 180 b.
3. Shodmonova Sh.S. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida mustaqil fikrlashni shakllantirish va rivojlantirish. – Toshkent: Fan, 2010. – 144 b.
4. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. Психологический очерк: Кн. для учителя. – 3-е изд. – М.: Просвещение, 1991. – 93 с.
5. G‘oziyev E.G. Psixologiya (Yosh davrlari psixologiyasi). – Toshkent: O‘qituvchi, 1994. – 224 b.
6. Ziyomhammadov B. Pedagogika. – Toshkent: Turon-Iqbol, 2006. – 128 b.
7. Yuzlikayeva E.R. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ijodiy faolligini oshirish. – Toshkent: TDPU, 2012. – 96 b.